

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Mgr. Pietro Wenzel †. A vatikáni levéltárat az elmúlt munkaév végén súlyos veszteség érte, őrének, Mgr. Pietro Wenzelnek elhunytával. Az elhunyt évek hosszú során keresztül tartozott a vatikáni levéltár tisztviselőinek sorába, kiknek régi gárdájából jóformán egyedül maradt életben. A vatikáni levéltárak lepalaposabb ismerői Don Gregorio Palmieri, Denifle Henrik már évekkel ezelőtt elköltöztek az élők sorából, Ehrle Ferencz, jezsuita atya, a vatikáni könyvtár prefektusa lön és most Mgr. Wenzel is örökre bucsút mondott a levéltárnak, melynek falai között élete nagy részét eltöltötte. Egyike volt azon keveseknek, kik a történettudomány e kimeríthetetlen kincseshányájában otthonosan érezték magukat, a kik az auyagot alaposan ismerték s a kiknek támogatására a kutató folytonosan reá volt szorulva. Mert hihetetlen, de úgy van, hogy a vatikáni levéltár egész beosztásáról, különböző osztályairól, azok anyagáról stb. kimerítő tájékoztatóval nem rendelkezik a történelmi irodalom. Nem mintha a levéltár egyes osztályáról, vagy egyes korszakokról nem rendelkeznének ily segédeszközökkel, ilyenek főleg az utóbbi években nagyobb számmal láttak napvilágot egyes forrásgyűjtemények bevezetésében. Ilyen Langé az Acta Salzburgo-Aquilejensia-ban, ilyen Riederé a konstanzi egyházmegye római okirattárában, Arnoldé a Repertorium Germanicum I. kötetében, de egséges, alaposan tájékoztató kézikönyvünk nincsen. Tétetett ugyan némi kísérlet e hiány pótlására, így Guérard egy kis munkájával, vagy a W. Abraham átnézetével, a XIV. századbeli anyagról, de ez utóbbi lengyel nyelven jelenvén meg, nagyobb közönségre már ez oknál fogva sem számíthat. Ily körülmények között különösen a kezdő kutató majdnem egészen a levéltári tisztviselők támogatására volt szorulva. Mindazok, a kik e levéltárban megfordultak, hálával fognak visszaemlékezni mgr. Wenzelre, a kinek hely- és tárgyismeretét úgyszólván folyton igénybe kellett venniök s a ki lekötelező szíveséggel, az ügy iránti lelkes buzgalommal és odaadással szolgált fülvilágosítással, útbaigazítással a hozzáfordulóknak. Az ő érdeme, hogy a Garampi-féle czédulák, melyek a régi levéltár anyagának jegyzékét tartalmazzák egyházmegyék szerint és alphabetice, ujólág rendezettek s az egyes papírszeletek fölragasztva kötetekbe foglalattak, miáltal részint az elkallódás veszélyétől mentettek meg, részint használatuk jelen-tékenyen megkönnyebbült. Wenzel teljesen és egészen a levéltárnak, hivatalának élt, irodalmi ambíciók nem bántották őt, irodalmi működést nem

is fejtett ki, de hallgatag munkatársa volt mindazoknak. a kik munkáikhoz az anyagot a Vaticana-ból merítették s a kik mindenkor kegyelettel fogják az elhunyt emlékét megőrizni.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége 1909 szeptember hó 26-án Nagyenyeden tartott közgyűlése. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége szokásos évi közgyűlését az idén a nagyenyedi Bethlen-kollégium dísztermében tartotta meg. A látogatott közgyűlésen jelen voltak az Országos Szövetség tisztikarából: dr. *Wlassics* Gyula v. b. t. t., elnök, *Mihalik* József kir. tanácsos, szövetségi titkár és előadó és dr. *Gulyás* Pál szövetségi jegyző.

A kormány részéről: dr. *Szász* Károly a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium képviselőjében; dr. *Andriska* Antal a m. kir. belügy-miniszterium képviselőjében; dr. *Koós* Mihály a m. kir. földművelésügyi miniszterium képviselőjében; *Péterffy* Lajos a m. kir. kereskedelemügyi miniszterium képviselőjében és *Baitz* József a m. kir. honvédelmi miniszterium képviselőjében.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Főfelügyelősége részéről: dr. *Apáthy* István és dr. *Csánky* Dezső tanácsstagok, dr. *Ferenczi* Zoltán orsz. felügyelő, dr. *Horváth* Géza, dr. *Krenmer* József orsz. felügyelő, dr. *Pályi* Sándor, *Sándor* József tanácsstagok, dr. *Semayer* Vilibald orsz. felügyelő, *Szabó* Károly, *Tóth* József tanácsstagok és *Winkler* Elemér főfelügyelőségi titkár.

A Szövetségbe tartozó intézetek és egyesületek képviselőjében: a Magyar Tudományos Akadémia részéről: dr. *Ferenczi* Zoltán; a Magyar Nemzeti Múzeum osztályai részéről: dr. *Horváth* Géza és dr. *Krenmer* József osztályigazgatók, dr. *Semayer* Vilibald igazgató, *Csiki* Ernő ör, dr. *Hekler* Antal segédőr és *Ernyey* József gyakornok; az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum részéről: dr. *Tantossy* József segédőr; a budapesti kir. magyar tudományegyetem részéről: dr. *Ferenczi* Zoltán; a kolozsvári tudományegyetem részéről: dr. *Pósta* Béla; a budapesti József-műegyetem részéről: dr. *Rados* Gusztáv; az Orsz. Levéltár részéről: dr. *Csánky* Dezső; a m. kir. földtani intézet részéről: *Telegdi Róth* Lajos és *Bruck* József; a Társadalmi Múzeum részéről: *Antal* László; a fővárosi könyvtár részéről: dr. *Thirring* Gusztáv igazgató és dr. *Gárdonyi* Albert segéd-könyvtáros; az aradi Kölcsey-egyesület részéről: *Szöllösi* István; a budapesti könyvtáregyesület részéről: *Andriska* Antal és *Szalay* Győző; a budapesti Erzsébet Népakadémia és Szabad Lyceum részéről: dr. *Pályi* Sándor; a debreczeni ref. főiskola részéről: dr. *Ferenczi* Gyula; a hunyadvármegyei régészeti egyesület dévai múzeuma részéről: *Fáy* Béla és *Göllner* Károly; a győri városi könyvtár részéről: *Sefcsik* Ferencz; az alsófehérvármegyei történelmi, régészeti és természettudományi egyesület gyulafehérvári múzeuma részéről: *Török* Bertalan és dr. *Cserni* Béla; a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár részéről: dr. *Szentiványi* Róbert; a Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeum részéről: *Varju* Elemér; a kiskunfélegyházi városi múzeum részéről: *Szabó* Kálmán; a komáromi városi és vármegyei múzeumegylet

részéről: *Alapi Gyula*; az erdélyi múzeum-egyesület részéről: Kolozsvár: dr. *Apáthy István*, gróf *Eszterházy Kálmán* és dr. *Pósta Béla*; a nagyenyedi Bethlen-Kollégium részéről: *Lázár István* és dr. *Farnos Dezső*; a szabolcsvármegyei múzeumegyesület nyiregyházai múzeuma részéről: dr. *Jósa András*; a pécsvárosi múzeum részéről: dr. *Szónyi Ottó*; a pécsbaranyai múzeumegyesület részéről: dr. *Rónaky Kálmán*; a pozsonyi városi könyvtár részéről: *Kumlik Emil*; a pozsonyi Toldy-Kör részéről: *Pichler H. Alajos* és *Forrai Béla*; a szamosújvári örmény-múzeum részéről: dr. *Hermann Antal*; a szászvárosi ref. Kun-kollégium részéről: *Simon Ferencz* és *Tankó Béla*; a szegedi Somogyi-könyvtár és városi múzeum részéről: *Tömörkény István*, a vasvármegyei kulturegyesület szombathelyi múzeuma részéről: *Herbst Géza* és dr. *Ujváry Ede*; a Temesvár városi könyvtár s a józsefvárosi olvasóegylet részéről: *Bellai József*; a magyar földrajzi társaság részéről: dr. *Pósta Béla* és dr. *Szilády Zoltán*, a kir. Természettudományi Társulat részéről: *Ráth Arnold*; az Orsz. Tanáregyesület részéről: *Váró Ferencz*; a magyar történelmi társulat részéről: dr. *Szádeczky Béla*; a magyar néprajzi társaság részéről: dr. *Csánky Dezső*; az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület részéről: dr. *Sándor József*; a Dunántuli Közművelődési Egyesület részéről: *Szabó József*; az Országos Magyar Iskola-Egyesület részéről: *Tóth József*; a nagyenyedi szegény tanulókat segélyző egyesület részéről: *Török Bertalanné* és *Sándor Jenőné*. Ezenkívül a helybeli intelligenciából nagyszámú érdeklődő s a Bethlen-kollégium felső osztályainak tanulói jelentek meg a közgyűlésen.

Távolmaradásukat sürgönyileg, illetve levélben kimentették: Fraknoi Vilmos orsz. főfelügyelő, Berzeviczy Albert, Clair Vilmos, Fejérpataky László, Horváth Ödön, Molnár Viktor, Szalay Imre, dr. Törty Gusztáv és dr. Vángel Jenő tanácsstagok, Végh Gyula szövetségi tag, dr. Finácsy Ernő, Richter Ede selmeczbányai múzeumőr, a borsod-miskolci múzeumegyesület, a trencsényi természettudományi egylet, a torontálmegyei magyar közművelődési egylet és a váci múzeumegyesület elnöksége.

A közgyűlést az elnök Erdély kulturtörténeti szereplését fejtegető beszéddel nyitotta meg, melyet a közgyűlés kitörő lelkesedéssel vett tudomásul. Ezután a Bethlen-kollégium részéről *Lázár István* rektor szólalt fel, üdvözölvén az Országos Szövetséget abból az alkalomból, hogy Nagyenyedet kereste föl idei közgyűlésével.

Ezután Wlassics elnök indítványára a szövetségi közgyűlés Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi minisztert sürgönyben üdvözölte. Majd a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa és Országos Főfelügyelősége 1908. évi működéséről szóló jelentések, valamint az Orsz. Tanács 1907. évi, felülvizsgált s jóváhagyott zárószámadásai kerültek bemutatásra. A jelentések tudomásul vétetvén, elnök indítványára a Szövetség szervezeti szabályzatának 3. §-a értelmében, mely szerint az magát szakférfiakkal s az ügy iránt érdeklődőkkel kiegészítheti, a következőket választotta meg:

1. Gróf Mailáth Gusztáv, v. b. t. t., püspök.
2. Báró Kemény Árpád, főispán, főrendiházi tag.

3. Báró Bánffy Kazimir, alispán.
4. Kiss Bálint, csász. és kir. kamarás.
5. Csató János, kir. tan., nyug. alispán.
6. Gáspár János orsz. képviselő, a Bethlen-Kollégium főgondnoka.
7. Gróf Teleki Arvéd, orsz. képviselő.
8. Beke Antal kanonok, történetíró.
9. Varró László dr., polgármester.
10. Novák Ferencz, kir. tanácsos, polgármester.
11. Nehéz János, kir. tanfelügyelő.
12. Inczédi Joksmann Ödön dr., vármegyei főjegyző.
13. Lázár István, rektor-professzor.
14. Fogarasi Albert, nyug. rektor-professzor.
15. Elekes Károly, nyug. Bethlen-kollégiumi tanár.
16. Szilágyi Farkas, ref. lelkész, történetíró.
17. Cserni Béla dr. archaeologus.
18. Kóródy Péter dr., a Batthyaneum-könyvtárosa.
19. Farnos Dezső dr., tanár, könyvtárőr,
20. Bodrogi János tanár, múzeumi őr.
21. Szilády Zoltán dr. tanár, múzeumi őr.
22. Kárpis János, a történelmi és régészeti társulat I. titkára.

A megejtett választások után dr. *Ferenczi Zoltán* szövetségi tag fölolvasta a közművelődési könyvtárakról szóló értekezését, mely a Múzeumi és Könyvtári Értesítő 1909. évi 4. füzetében egész terjedelmében megjelent.

Végül a közgyűlés Wlassics elnök indítványára elhatározta, hogy jövő évi közgyűlését Szegeden tartja meg.

Ezzel a közgyűlés véget ért s a vendégek és szövetségi tagok a kollégiumi gyűjteményeket tekintették meg. Este a kiküldöttek egy része átrándult Gyulafehérvárra s 27-én megtekintette az ottani nevezetes gyűjteményeket, elsősorban a Batthyány-könyvtárat s a római múzeumot.

A **Ludovika Akadémia könyvtáráról**. A m. kir. honvéd Ludovika Akadémia könyvtára a következő részekre oszlik: *A) Tanári, B) Ifjúsági* könyvtár. A két főosztálynak további alosztályai ezek: *A. a) Tanári nagy-könyvtár, b) Tanári kézikönyvtár. c) Pedagógiai tanszak könyvtára; B. a) Ifjúsági nagykönyvtár, b) Ifjúsági osztálykönyvtár.* E különböző könyvgyűjtemények közt a legnagyobb természetesen a tanári nagykönyvtár, a melynél az a terv merült föl, hogy ha a költségvetés megengedi, nagy központi honvédkönyvtárrá fogják átalakítani. (Lásd erről Magyar Könyvszemle 1905. 284.) E tanári nagykönyvtár ügyeit *Naményi Koncz Géza* százados intézi, a kinek segítségére egy intézeti szolga van rendelve. A századosfőkönyvtáros a rendelkezésére álló csekély erővel az utóbbi két esztendőben igen nagy feladatot végzett el. Az egész könyvtárról pontos címjegyzéket készített, az összes könyveket jelzésekkel látta el s egyáltalában olyan állapotba helyezte, hogy a könyvtárat ma sokkal könnyebben lehet kezelni, mint azelőtt. Az osztályozás régi rendje részben megmaradt (lásd A m. kir. honvédségi Ludovika-Akadémia könyvtárának címjegyzéke

1897); tekintettel ugyanis a Ludovika-Akadémia katonai céljaira, a könyvtár is ennek megfelelően gyűjti a könyveket. Ezeket aztán szakok szerint osztályozzák s az egyes szakok jegyei betűkkel vannak jelölve, így pl. *A* = Hadseregszervezés, *Q* = Élelmezés, *J* = Encyklopédia, *E* = Építészeti, *F* = Földrajz, *H* = Harczászat, *C* = Czim- és kézi-könyvek, *D* = Egészségügy, *V* = Erődítészeti, várharcz stb. Az egyes szakokon belül alfabetikus sorrend és arabs számozás van, a könyv alakját figyelembe veszik. Az újrafölvétel e munkájában a százados-főkönyvtárosnak segítségére volt több tisztára, valamint több önként közreműködő akadémiái hallgató. A könyvtár új czimjegyzéke nyomtatásban is meg fog jelenni.

Melich János.

Egy meg nem jelent folyóiratról. A Magyar Nemzeti Múzeum kéziratárának legújabb szerzeményei között van egy elég terjedelmes füzet, mely a következő czimet viseli: «*Gráciák.* A' jóizlés' és kellemes kedvtöltés' Olvasó Könyve. Fojó-Irás. Tekéntetes Ns. Fejér Vármegye' kimunkálására. A' NMKhtó Tanács kegyelmes Engedelméből. Nyomtatott: Székes Fejerváron Számer Pál' betüivel. 1828.» A folyóirat nem jelent meg soha sem. Sorsáról fölvilágosítást ad egy, a kézírathoz csatolt levélfogalmazvány, gróf Cziráky Antal országbíróhoz. A levelet Huszár Károly táblabíró írja Sárobojáról 1830. jul. 5-én. Elmondja benne a folyóirat sorsát, hogy szinte élete céljának tekintette folyóiratot indítani a dunántúli részen, a hol még soha sem volt. Tíz esztendő óta irogat s rakja el kézíratait több barátja írásaival egyetemben. A helytartó tanács engedélye megvolt már hozzá s az előfizetési fölhívásokat is szétküldötte, de az országbírókn kívül mindössze tizenhözött praenumeráns akadt s így pártolás hiányában nem indíthatja meg folyóiratát s mindössze az a reménye maradt meg, hogy hátha még föltámad hamvaiból a «*Gráciák*» is, mint a phoenix-madár. Terve volt, hogy az első számot gróf Cziráky arczképével jelenteti meg, de nem jutván dűlőre az ügy, csak megköszöni a szives pártfogást s bocsánatot kér, hogy igénybe vette szivességét. A levélben föl vannak sorolva az előfizetők névszerint is; közöttük olvassuk a Bezerédj István nevét s a mágnások közül gr. Zichy Károlyt és ifj. gr. Apponyi Györgyöt.

A mi a szerkesztőt illető, vármegyei hivatalokat viselt Fehér megyében. Már előbb adott ki egy munkát a tisztí írásról. (Szinyyei: Magyar írók. IV. k.). Egyéb irodalmi emlék nem maradt tőle.

A folyóirat kézírata hihetőleg jó részben a Huszár Károly munkája, talán egészben is. Szerző nincs megnevezve egyetlen czikknél se. Meglehetősen naiv előszó után sorra következnek a különböző tartalmú közlemények: elől a legterjedelmesebb, értekezés az életphilosophiáról vagyis a virtus és a boldogság tudományáról, történelmi és természettudományi tanulmányok, gazdálkodás, etnografia, egy-két igen rossz vers, rejtett szavak és egyéb apróságok.

Érdekes a füzet hátsó lapján közzétett fölhívás, mely a folyóirat irányát jelzi s egyúttal honoráriumot is ígér a munkatársaknak: «Azon érdemes tudósoknak nevei, a' kik akár versben, akár fojóbeszédben, ezen *Fojó Irás*

tárgyaihoz szabott munkácskáikat hozzám küldendők, minden kinyomtatott árkusért 1 körmőczi aranyal való megtiszteltetés mellett, örömmel fognak ezen Fojóírásba iktatódni. — Legkedvesebben fogadtatnak mindazonáltal a' tudományos tagokon kívül oly tudósítások, mellyek kedves Hazánknak természeti históriáját u. m. nevezetes forrásait, bányáit, egésséges vizeit, köveit, 's egyéb ritkaságait foglalják magokba; nemkülönben azok is, mellyek a' köztünk gyarapodó jó gazdaságnak, nemesebb mesterségeknek 's keresztyéni virtusoknak példáit adják elől. — Sokszor az illyeseket idegen Nemzetekbe csudáljuk; holott a' magunk Hazafiai közt még szebbek találhatnának. — Huszár Károly m. k. T. N. Fejér és több Vgyék Tábla Birája, mint: ezen Fojó Írás szerzője és kiadója.»

Úgy látszik, az irodalom nem igen vesztett vele, hogy a «Gráciák» több előfizetőt nem kapott, de a jó szándék megérdemli a főlemlítést, mikor 1830-ban — Szinnyi repertoriuma szerint — összesen tíz lap és folyóirat járt egész Magyarországon.

V. J.

A bolognai községi könyvtár az 1908. évben. A bolognai *Biblioteca Comunale* a legjelentékenyebb olasz könyvtárak egyike úgy gazdagságánál, mint kitünő elrendezésénél fogva, ami Olaszországban nem tartozik a megszokott jelenségek közé. Ez volt az első olasz könyvtár, melyet szakok szerint, szisztematikusan rendeztek. A rendezést a nagyérdemű Luigi Frati 1858-ban kezdte, s több mint négy évtizedig, 1902-ben bekövetkezett haláláig dolgozott rajta, összeállítva és kiadva közben a könyvtár anyagából egy kitünő bolognai bibliografiát, mely még életében két kiadást ért.¹

A könyvtár több megszüntetett korporáció könyvanyagából keletkezett. 1801-ben nyílt meg, s a következő évben ment át községi kezelésbe. 1838—39-ben költözködött mostani helyiségébe, a város egyik legszebb épületébe, az ú. n. «Archiginnasio»-ba, mely azelőtt az ősi egyetem széke volt, s melyet 1562—63-ban az Antonio Terribilia terve szerint építettek. Nagy hagyatékok és szerencsés vételek útján anyaga rohamosan szaporodott, s igen becses és ritka könyveknek és kéziratoknak jutott birtokába. 1839-ben a 12000 kötetes Venturoli-könyvtárat veszi meg. 1859-ben a Jezsuita-könyvtár 15000 kötetét kebelezi be. 1869—1870 között az ujonnan megszüntetett vallási korporációk könyvtáraiból 63000 kötettel gyarapodik. Marco Minghetti, a jeles nemzetgazdász 10000 szakmájabeli füzetet ajándékozik. Megveszik Teodorico Landoninak legnagyobbbrészt Dantera vonatkozó 5000 kötetnyi könyvtárát. A kézirati osztályban a herczeg Ercolani család és a Bilancioni gyűjteményeinek megvételével történik a legnevezetesebb gyarapodás; az előbbi művészettörténeti, az utóbbi pedig irodalomtörténeti anyagban rendkívül gazdag. A könyvtár mai állománya ca. 280.000 kötet, 7000 kéz-

¹ Opere della bibliografia bolognese che si conservano nella Biblioteca Municipale di Bologna classificate e descritte a cura di Luigi Frati. Vol. I—II. Bologna, Zanichelli, 1888—1889. 8r. (250 példányban nyomták.) A II. kiadás ugyanott 1901-ben jelent meg.

irat, s 80.000 darabot számláló levélgyűjtemény. A codexek között 20 görögöt (X—XI. sz.) és 300 latint találunk, becses miniatűrökkel. Az unicumok közül a Ghirardacci *Della historia di Bologna* cz. kiválóan fontos forrásművének III. kötetét említjük.¹ Az anyag 21 hatalmas, körülfutó erkélyekkel ellátott teremben van elhelyezve. A hivatali helyiségeket, a nagy olvasó termet és az egyik kézirati termet XVI—XVII. századi, nagyrészt helyi mesterek freskói és vásznai díszítik, melyek még a régi egyetem leltárából származtak át a könyvtárba.

A könyvtár 1908-iki tevékenységéről szóló jelentést most kaptuk kézhez. A jelentést az intézet fiatal igazgatója, Albano Sorbelli szerkesztette, a ki egyike a legalaposabban képzett olasz bibliografusoknak és paleografusoknak, a minek kitűnő bizonyítékát látjuk abban is, hogy a múlt év nyarán tartott VIII. olasz bibliografiai kongresszus (riunione della Società Bibliografica Italiana) öt bizta meg az olasz könyvtárakban őrzött kéziratok Mazzatintitól kezdett inventáriumának folytatásával.² A könyvtár az elmúlt évben 9825 lírát költött könyvek vásárlására, amiből 9000 l. általános érdekű munkákra és folyóiratokra, 500 l. helyi vonatkozású művekre és ősnymtatványokra, 325 l. pedig Dante-irodalomra esik. Az 500 l. töredékéből 14 darabbal tudták gazdagítani a könyvtár incunabulum-gyűjteményét. Bolognai ősnymtatványokban leggazdagabb a *Comunale*, a British Museumot sem véve ki. Az incunabulum-gyűjtemény e része 507 darabot számlál, melyek közül 145 Hainban nem foglaltatik. A könyvtár összes ősnymtatványainak leíró jegyzékét ugyancsak az elmúlt évben adta ki Sorbelli.³ Az évi gyarapodást a következő adatok tüntetik föl:

vétel	--- ---	}	nyomtatvány	---	{	1304 kötet	
						{	1156 füzet (opusculo)
			kézirat	--- --- ---	{	80 codex	
					{	7356 egyéb kézirat	
ajándék	---	}	nyomtatvány	---	{	618 kötet	
					{	1661 füzet	
			kézirat	---	{	9 codex	
					{	136 egyéb kézirat	
letét	---					109 kötet	
			összesen:	---		12429 drb (1907:13141).	

Czéduláztatott 23.850 könyv és kézirat, 19.500 levél; a leltárba iratolt 12.500, a katalógusba (Fratí-féle) 23.100 drb; összesen: 78.950. A könyvtár 275-ször volt nyitva nappal és 107-szer (jan.—márcz. és nov.—decz.-ben)

¹ *Della historia di Bologna* . . . del R. P. M. Cherubino Ghirardacci, bolognese. Bologna. Parte I: 1596. Parte II: 1657. A III. kötetnek hiányzik czimlapja és utolsó lapja. 2r.

² *Inventari dei Manoscritti delle biblioteche d'Italia*. Forli. (Eddig XIII kötet jelent meg. Előkészületben a XIV. és XV.)

³ Albano Sorbelli: *Indice degli incunabuli della Biblioteca comunale dell' Archiginasio*. Bologna, 1908, coop. tip. Azzoguidi. 80.

este. Az olvasók száma 37.929-re rugott; nyáron 93, télen 119 volt a látogatók átlaga, ami 137·5 egyetemese átlagnak felel meg. Az olasz irodalmi művek voltak a legkeresettebbek (8166 kötet), aztán a művészeti és régészeti (3396), a matematika-természettudományi (3065), jogi és társadalmi (2773), a helyi vonatkozású (2663), történelmi és földrajzi (2513) művek; legkevésbé a teológia és az orvostudomány iránt érdeklődtek, amit arra lehet visszavezetni, hogy az érseki szeminárium és az egyetemi orvosi intézetek kitűnő szakkönyvtárakkal rendelkeznek. A zárjelbe tett főntebbi számok a nappali olvasókra vonatkoznak, az arány azonban este sem változott. 473 kéziratot és 277 cziméliát használtak. Házi használatra 1971 kötetet adtak ki.

A jelentési évben lépett először életbe azon községi rendelet, mely a középiskolák alsó osztálybeli tanulóinak is megengedte a *Biblioteca Comunale* használatát. A túlságos liberális újítás azonban már az első évben csődöt mondott, amennyiben — mint a jelentés panaszolja — az ifjú látogatók viselkedésükkel veszélyeztették az olvasóterem komolyságát és zavarták a kutatókat. A dolgon azóta úgy segítettek, hogy 1909. július 1-én külön ifjúsági könyvtárat nyitottak meg (*biblioteca scolastica popolare*), mely egyúttal népkönyvtárul is szolgál. Ez intézmény bizonyára meg fogja könnyíteni a bolognai számos tudományos könyvtár munkásságát.

Egy másik, szerencsésebb újításról is beszámol a jelentés. Dallolio szenátor és jeles történétíró kezdeményezésére a könyvtár *ex-librist* rajzoltatott, melynek a könyvekre alkalmazását már az elmúlt év folyamán megkezték. Az *ex-libris* «Bologna dotta»-t ábrázolja, amint katedrán ülve jogot ad elő.¹ Hátterül az enyhe halmoktól koszorúzott város középkori képe szolgál. A láthatáron a nap két föl, a születő jog napja, s elüzi a felhőket. A rajz tetején a város szabadon stilizált czimere a «libertas» jelszóval, alján, babértól övezve a könyvtár neve: «Biblioteca comunale dell' Archiginnasio-Bologna» és a trón talapzatán az «Alma mater studiorum» fölírás foglal helyet. A három méretben (109×90; 73×60; 55×45 mm.) reprodukált rajz Alfredo Baruffi műve.

Gch.

Breuer Lőrincz életéhez. Kassa városának levéltára egy lőcsei kereskedő üzleti könyvét őrzi, melynek czime: «Leutschauer Schuldt-Register». A kereskedő személyét nem árulja el, elején ugyanis csonka. Az alább közölt sorokból azonban kitűnik, hogy a híres lőcsei könyvnyomtatónak, Breuer Lőrincznek sógora volt, a ki szintén nála vásárolt s adósságát részben az általa nyomtatott könyvekkel fizette meg. A könyvkivonat ez:

«Nr. 10. Herr Lorentz Breywer mein Schwager soll mihr

Anno 1638 den 18 Mey sein Sohn der Michel $\frac{1}{4}$ ellen gezwiret legethur a den. 25.

Anno 1639 den 26 Martii nam der Michel wieder 1 Pfund frankfurter Schnir a den. 60.

den 11 April nam der Michel wieder 2 Ellen eingesprengte Sundespentel a den. 27 a... den. 54.

¹ A régi bolognai egyetemnek jogi fakultása volt a leghíresebb.

den 28 Octobris nam des *Lorentz* 6 Ellen seydene bandt a den. 10 den. 60
Anno 1642 den 10 November Ich zalt vor (= für) die *Bücher* laut seines
auszuges ... fl. 8. den. 56.

Anno 1643 den 6 September herr Sch. (?) Breyer selbsten geben fl. 200
den 13 November Ihme geben durch meine Hausfrau ... fl. 200

Anno 1644 denn 4 April nahm sein Diener *Marcus* 1 Pfund auripigment den. 66
1/2 Pfund indich¹ ... fl. 2. den 37 1/2

A *Haben*-oldalón:

Her *Lorentz Breyern* soll ich Ab anno 1633 restrir ich noch an der
Kindern ihr grosväterlichen Erbguet a ... fl. 500

Anno 1638 den 6 November empfang ich

1 Dictionarium 4 linguarum a ... fl. 1. den. 50

1 Terentium a ... fl. 1. den. 50

(Breuer Lőrincz) (1640.)

1 Compedium Hutteri a ... fl. 1 den. 60.

1 *ungarisches* Evangelium ... den. 60

1 Virgilium Maronem a ... fl. 2. —

1 Calender a ... den. 32

Anno 1641 den 19 Novembris nam Ich von Ihm

1 Compendium Gorlicense a ... den. 60

1 Ciceronis Epistolas Sturmii ... den 40

Anno 1642 10 Novembris zalt er mit Kalendern ... fl. 1. den 99».

E sorok a Breuer könyvnyomató-család tagjaira is világosságot vetnek, továbbá a könyvnyomatóműhely termékeire, azok árára s a nyomtatásra használt auripigmentről és indigóról is beszámolnak; *Marcus* valószínűen a későbbi kassai könyvnyomató, *Severini Márk*, a ki tehát a nagyhirű Breueréknél tanult; végül 1640-ik évi löcsei kereskedőnk lelki szükségletére is fényt vet s arra, hogy olvasta a latin klasszikusokat, de magyarul imádkozott.

A Schuldt-Register 53-ik lapján, mely *Spillenberger Jónás* löcsei gyógyszerész nevére szól, ismét találkozunk a *Breuer Lőrincz* nevével. A lapnak egyéb bibliografiai érdekességű sorait szintén közöljük:

«Nr. 53. Laus Deo Anno 1641.

Herr Jonas Spillenberger apotheker allhie soll sat.

Anno 1642 den 21 Jänner der Herr Jonas mein Meteranum geliehen, welchen er wiederum verliehen dem *David Frölich* für Herrn *Tökely* in Keismark, welchen ich sambt des Mercurii Gallo bellici 2 bücher nit mehr bekommen kann und kost mich der Metteranus zu Kracaw fl. 18.

Item absonderlich vor die Kupferstich zue Kracaw undt in der Leutsch 2 1/2 reinisch fl. 4. den. 50.

Vor (= für) das Einbinden in der Leutsch, welches mein herr Schwager *Lorentz Breuer* eingebunden fl. 8.

Vor die 2 Bücher des Gallo bellici vor ieder 2 reinisch fl 7 a den. 20 sat.

¹ Indigo.

A Haben-oldalon: Anno 1641 sat. Anno 1642 den 25 Jullio zahlt gab er die 2 Bücher des Gallo bellici wieder fl. 7. den. 20. Den 7 Septem-ber ist mir mein Meteranus ziemlich beschmiert und zerrissen von herrn *Tökely* geschickt worden sat.»

Kemény Lajos.

A kassai könyvsajtó történetéhez. Az 1623-ik évben Lőcséről származó Schulez Dániel birja a kassai sajtót, mely 1629-ben özvegyére, Rodán Máriára száll; ennek örökösei 1645-ben a sajtót a városnál zálogba vetik, a melyről az alább közölt okirat tanuskodik:

«Én Albert Ferencz Cassán az német czéhiben levő lakatgyártó ifjú-mestere és az én szerelmes mátkámmal együtt, nevezet szerint Rutkai Susanna asszonygyal valljunk ezzel az mi kezünk irásával, hogy az mi szükséginkre vettünk fel, az nemes Cassa városától kész pénzül hatvan magyar forintot, id est fl. 60, item egy hordó bort alföldit, kinek az ára akó szerint teszen egy summában fl. 51, den. 36. Mely adósságért kötünk egyenlő akarattól az nemes városnak az typographiát in toto minden circumstantiával cum omnibus eius pertinentiis. Melynek nagyobb erő-ségére adtunk ezt az levelünket. Kezünk irásával és pecsétünkkel confir-máltatott anno 1645 die 6. Februarii.

(P. H.)

Franciscus Albert manu propria.

*Idem qui supra.*¹

A nyomda — a zálogbavető nem tudván azt kiváltani — a város kezére került, a miről a város jegyzőkönyve 1652 december hó 5-én ekképen szól: «Szigyártó Sebestyén² supplicál az typographiához tartozó eszközökért való restantiának megfizetésére. Deliberatum: Megadják, legyen várakozással».

Az első Landerer utódja: Landerer Ferencz Pozsonyból jön Kassára s itt az 1797-ik évben polgárjogot nyert; 1813-ban kölesönkönyvtárt is állít föl vagy talán csak elődjének 1795-ben már meglevő kölesönkönyv-tárát nyitja meg újra; üzlete a színházépületben volt. Meghalt 1827 szeptember hó 22-én.

Ellinger János József, a ki Bécsből származott Kassára s itt az 1776. évben házasságot köt, bizonyára a Landerer-nyomdának volt faktora; erről akkor értesülünk, mikor 1787-ben polgárjogot nyer: «Joannes Ellinger Viennensis, factor typographiae». Egyik fia, Károly, 1836-ban itt könyv-kereskedést nyit.

A ma is fönálló Werfer-féle nyomda első tulajdonosa, I. Károly, 1832-ben litografiát állít föl; fia Károly József, a ki 1834-ben a város polgára lesz, 1836-ban játékkártyákat gyárt.

Kassa könyvkiadói közül Wigand Ottó a hannoverai Göttingenből származott el s 1818-ban megvette az Ellinger-féle könyvkereskedést.

¹ Kassa város levéltára 7179. sz. a.

² U. o. Alberti Sebestyén szijártó neje, Rodany Zsuzsánna. (1652.) 8037. sz. alatt és Sebestyén Albert neje, Rodani Zsuzsánna. (1655.) 8280. sz. a.

Öcsese, György, 1829-ben lesz a város polgára: társa, Csernecky pedig 1834-ben, a mint a polgárok könyvében olvasható: «Egregius dominus Josephus Csernecky iuratus causarum advocatus una bibliopola, augustanae confessionis, ex possessione Devecser comitatus Abaujvariensis oriundus».

Wigand György 1831-ben képes folyóiratot is ad ki, czime: «Der Bote von und für Ungarn, Blätter für Unterhaltung, Literatur, Theater und Mode, mit einem Beiblatt unter dem Titel: Kreuzer-Magazin. Ein Sonntagsblatt für alle Stände». Előfizetési ára félévre 6 frt, postán küldve 7 frt volt. Az 6 kiadásában jelent meg 1833 július hó 1-én a «Szemlélő» havonként kétszer.

Nemes Vajda Pál Komáromból telepedett meg Kassán az 1810-ik évben, mint könyvkötő; mesterlevelét Abauj vármegye közgyűlésén ez évben hirdette ki; 1813-ban Kassa polgára lesz s 1825-ben könyvkereskedést nyit.

Thiele Joachim Károly királyi engedelemmel 1810-ben telepszik meg Kassán; ismert hatkötetes művére 1827-ben hirdet előfizetést s 547 előfizetője volt. Meghalt 1832-ben, míg munkatársa, Szepesházy Károly, már 1830-ban.

A könyvkötő Sandvoss 1825 óta könyvkereskedelemmel is foglalkozik, míg Fischer Henrik könyvkötő 1835-ben csupán iskolai könyvekkel kereskedik.

Kemény Lajos.

Irodalmi leletek. Egy egyiptomi származású pergamenlapon, melyet a giesseni egyetem könyvtár szerzett meg, Glaue, ottani magántanár, a gót bibliafordításnak két olyan töredékét fődözte fel, a melyek eddigelé nem voltak ismeretesek. A töredék az V. századból való.

Stürzelbronnban, Bitsch mellett, rozsdás bronz-ládikát találtak, mely egy *Concordia regularum* cz. 317 oldalas, színes kezdőbetűkkel díszített hártya-kodexet rejtett magában a 813. évből. A kézirat mellett volt Jámbor Lajos levele Aniane-i Benedekhez, a klostrom alapítójához, melyben őt a 817-iki aacheni zsinatra meghívja s Kis Pippin levele ugyane Benedekhez, az anianei klostrom alapítása tárgyában.

A bécsi cs. és kir. családi könyvtárban Friedrich Dörnhöfer egy Albrecht Düner által sajátkezűleg írt és számos tollrajzzal ékített kéziratot fődözött fel, mely a birkózásról szól.

Spiegelberg, strassburgi tanár, a kairói múzeum gyűjteményeiben egy a Kr. e. III. századból való görög-egyiptomi térképre bukkant, mely Aphroditopolis vidékének egy részét ábrázolja.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdáknál 1909. szeptember—november hónapokban.

Az egy csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két csillaggal jelöltek megszűntek.

Főváros.

**Árpád-nyomda.
(Tulajdonos: Kronstein és Téri.)
VII., Valero-u. 9.

*Durdik J.
VIII., Mária-u. 15.
Fráter Dániel és Hartenstein Gábor.
VII., Hársfa-u. 40.

Fried József.
VIII., Röck Szilárd-u. 20.

Hirth Lipót és Kardos Fülöp Gábor.
VI., Gróf Zichy Jenő-u. 37.

Kaczburg Lipót.
IV., Hajó-u. 5.

**Kellner Gerzson.
VII., Csengery-u. 12.

**Kellner Gerzson.
VII., Rombach-u. 3.

Kellner Gerzson.
VII., Rózsa-u. 23.

**Kertész Márton.
VII., Dohány-u. 102.

**Kronstein Amália.

VII., Valero-u. 9.

Kürschner Adolf és Kürschner Sándor.
VI., Rózsa-u. 97.

Langer Ede és fia.

(Tulajdonos: Langer Ferencz Ede.)
IV., Váci-u. 81.

*Molnárók Lapja könyvnyomda.
V., Csáky-u. 12/a.

Morva Rezsóné, Högye Mária.
VIII., Tömő-u. 33.

Nyúl István, térképészítő-nyomda.
VII., Garay-u. 3.

**Thalia-nyomda.
V., Csáky-u. 2/b.

*Thalia-nyomda.
V., Pannonia-u. 6.

Vágó Géza és Weisz Arnold
VII., Vörösmarty-u. 4.

Weisz Sándor Zsigmond.
IX., Ráday-u. 60.

Videk.

Balatonfüred.

Vallus V. Mihály.

Erzsébetváros.

**Herma.
Loydl testvérek.

Kisujszállás.

Szekeres Lajos.
*Szekeres József.

Rózsahegy.

Párička János.

Szarvas.

Dóka Gyula.

Szolnok.

**Fuchs Manoné.
Hercz Zsigmond.